

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 48 Volume: 10 Issue: 48

Şubat 2017 February 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MAĞARA ARKADAŞLARI ÖYKÜSÜNDEKİ METİNLERARASI İLİŞKİLER* INTERTEXTUAL RELATIONS IN THE STORY OF THE MEN OF THE CAVE

Nergiz GAHRAMANLI**

Öz

Bu çalışmada Çağdaş Türk Edebiyatı'nın önemli yazarlarından Ayfer Tunç'un *Mağara Arkadaşları* adlı öyküsü, Gerard Genette'in anlatım tekniklerinden yararlanılmak suretiyle, biçimsel ve anlamsal boyutta, öykü kurmaca-gerçeklik ilişkisi ve 'yazınsal çözümlemelerin artık zorunlu bir aşaması olarak görülen metinlerarası ilişkiler' bağlamında incelenmiştir.

Ele alınan *Mağara Arkadaşları* metninde, gerçeğin yerini kendi göstergesine/modeline bırakması, bir mekânın gerçekliğini mekân ve uzam bağlamında yeni bir bakışla anlatılması ve gerçeğin ziddini ortaya koyarak öykünün, kurmaca bir karaktere yeniden yaz(dır)ılması sorunsal olarak işlenmektedir.

Mağara Arkadaşları'nda yazar, çağdaş dünyada gerçeğin yerini hızla taklidine bırakarak yok oluştan kaçmasını ve ölümsüzlüğe duyduğu özlemi dile getirmiştir. Ölümünü gerçekleştirerek ölümsüzlüğe ulaşacağını zanneden apartman, varlığını yadsıdığı ölçüde kendi olabileceğini düşünen (şey)lerin bir sembolüdür.

Anahtar Kelimeler: Mağara Arkadaşları, Gerard Genette, Metinlerarası İlişkiler, Öykü.

Abstract

In this study the story, called the Men of the Cave, of Ayfer Tunc being one of important authors of Contemporary Turkish Literature was examined in formal and semantic format, in the context of story fiction-reality relation and of intertextual relations which are ever seen as an obligatory step of literary analyses.

In the handled the men of the cave text, that the reality locates its place to its own indicator/model, that the reality of a place is told with a new look in the contexts of space and place and that the story is made written again to a fictional character by revealing the opposite of the reality are treated as problematic.

The author in the men of the cave stated the escape of the reality from the vanishing quickly by leaving its place to its fake in contemporary world and his longing to immortality. The apartment, which assumes it will arrive to immortality by realizing own death, is a symbol of the things which can be themselves in the extent to they deny their existence.

Keywords: The Men of the Cave, Gerard Genette, Intertextual Relations, Story.

GİRİŞ

1. Metinlerarası İlişkiler

"Kristeva'nın ortaya attığı ve 1960'lı yılların sonlarından başlayarak her yazınsal çözümlemenin artık zorunlu bir aşaması olarak görülen metinlerarası, kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır. Kavram genel anlamıyla bir yeniden yazma (reecriture) işlemi olarak" da tanımlanabilir. Metinlerarasında, her metnin kendinden önce yazılmış öteki metinlerin alanında yer aldığı, hiçbir metnin eski metinlerden tümüyle bağımsız olamayacağı düşüncesi öne çıkar. "Bir yazar başka bir yazarın metninden parçaları kendi metninin bağlamında kaynaştırarak yeniden-yazar." (Aktulum, 2007: 17-17)

Kristeva, bir metin ile başka metinler arasındaki her tür ilişkiyi metinlerarası olarak adlandırır ve metinlerarasını pek çok eleştirmen gibi (Barthes, Riffaterre, Genette, Jenny, Angenot, Ricardou) yazınsallığın bir ölçütü olarak görür. Ancak metinlerarası kavramının yaratıcısı ve kuramcısının Kristeva olduğu çoğunlukla kabul edilse de, aslında kavram özünü Rus eleştirmen Mihail Baktin'den alır. (...) İki sözcük arasındaki her türlü ilişki söyleşimsel yani metinlerarası bir ilişkidir. Baktin'in söyleşimcilik adını verdiği kuramına daha yakından bakarsak metinlerarasının tam olarak neyi gösterdiği (her ne kadar metinlerarası konusunda yapılan tanımlamalar eleştirmenden eleştirmene ayrımlar gösterse de) daha iyi anlaşılır.

Söyleşim/söyleşimcilik (dialogisme) kavramı Baktin'in neredeyse tüm çalışmalarının değişmez konusudur. Oysa tüm önemine karşın Baktin'in çalışmalarının Batı'da çok geç tanındığını hemen ekleyelim. Nedeni ise, yapıtlarının Rusya'da kolayca yayımlanamaması, yayımlandıkları zaman da kuramcının V.N.Volochinov ve P.N.Medvedev gibi başka adlar kullanmasıdır. Yaklaşık kırk yıl sonra Kristeva'nın, Baktin'in çalışmalarının Fransa'da tanıtılmasıyla, söyleşimcilik kavramı metinlerarası adıyla yeni bir kılığa

*Bu makale, aynı isimle Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi IX. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doc. Dr., Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nergisi@yeditepe.edu.tr

sokularak Batı eleştiri söylemine uzun bir gecikmenin sonrasında yoğunlukla benimsenen bir kavram olarak sokulmuş olur.” (Aktulum, 2007: 24-25).

Görüldüğü gibi, Kristeva bir metnin başka metinlerle aralarındaki her türlü ilişkiye metinlerarası adını verir. Yazınsal metin daha önce yazılmış olan metinlerden ayrı olarak yazılamaz. Kubilay Aktulum, kavramın kökenlerinin Rus Biçimcileri'nin çalışmalarında özellikle Mihail Baktin'in yapıtlarında yer aldığını belirtir. Roland Barthes, Micheal Rifaterre, Laurent Jenny, Gerard Genette ise metinlerarası kavramını genişletmiş ve zenginleştirmişlerdir.

M. Baktin'den metinlerarası ilişkiler kavramını alarak geliştiren Kristeva'ya göre, “Her metin bir alıntılar mozaiki gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür.” (Kristeva, 1969: 52, aktaran Aktulum, 2007: 41). Kristeva'ya göre, hiçbir metin daha önce yazılmış başka metinlerden bağımsız olarak yazılamaz, açık ya da kapalı bir biçimde her metin daha önce yazılmış metinlerden izler taşır ve önceki metinleri anımsatır. Metinlerarasılıkta bu çerçevede, “Her şey daha önce söylenmiştir” sözlerinin benimsettiği düşünceden kaynaklanır ve bu düşüncüyü sürdürür.

1.1. Gerard Genete-Ana Metinsellik

Fransız eleştirmeni ve anlatıbilimcisi olan Genette, yazınsal biçimlerin genel bir kuramını tasarlayan, yazınbilim ve anlatıbiliminin önde gelen temsilcisidir. Ana hatları belirtecek olursak, “retorik dizgeleri, anlatı teknikleri, şiirsel yapıları, olayların anlatı içindeki yeri, anlatı zamanının düzeni, anlatı kişileri, metinlerarası ilişkiler” vb. olgu ve kavramları temelde şu görüşe dayanır: “Söylemin var olan özelliklerinden kalkarak var olabilecek çeşitli anlam olasılıklarını ortaya koymak.” (Rifat, 2004: 41)

Genette, “Palimpsestes” eserinde “yazınbilim konusunun, özgüllüğü içerisinde metin değil, her metnin gönderdiği aşkın ulamlar ya da metinsel aşkınlık (yani, ‘bir metni açık ya da kapalı bir biçimde öteki metinlerle ilişki içerisine sokmak’ (Genette, 1982: 7)) olduğunu söyleyerek metinlerarasını, ya da kendi deyişiyle, metinsel-aşkınlığı metnin yazınsallığının temel unsuru yapar. Öteki eleştirmenlerden farklı olarak, Genette, iki yapıt arasındaki olası her tür alışverişe bir metinlerarası yerine metinsel aşkınlık adını verir. Metinsel-aşkınlık belli bir metni aşan ve onu yazının bütününe açan şeye gönderen soyut ulamdır. Metinlerarası ise bu soyut metinsel aşkınlık içerisinde anılan ilişki türlerinden birisi olacaktır.” Böylelikle, Genette metinlerarasını geniş bir alanda ele alıp tanımlayan Kristeva'nın aksine “son derece dar bir alanda ele alır.” (Aktulum, 2007: 82)

Mağara Arkadaşları (Tunç, 1996) öyküsünün çözümlenmesinde Gerard Genette'in anlatım tekniklerinden faydalanacağız.

Genette beş tip metinsel-aşkınlık (ya da metin-ötesi) ilişkisi belirler:

1.Metinlerarası: söz konusu metin-ötesi ilişkilerden biridir. Bir ya da birçok metnin alıntı, çalıntı (aşırma, intihal) ya da anıştırma (telmi) yoluyla, aynı anda, aynı yerde kurdukları birliktelik ilişkisi;

2.Ana-Metinsellik: Bir B metnini (ana-metin) daha önce gerçekleşmiş bir A metnine (alt-metin (gönderge metin)) bağlayan ilişki. Yani bir B metni, daha önce gerçekleşmiş bir A metnini konu ya da anlatış biçimi açısından dönüştürüyor; ama bu işlemine hiçbir yorum katmıyor.

3.Yan-Metinsellik: Bir metnin kendisine eşlik eden bazı ikincil göstergelerle (başlıklar, altbaşlıklar, önsözler, notlar, epigraflar, resimlemeler, vb.) yani yan-metinlerle kurduğu ilişki;

4.Üst-Metinsellik: Bir metnin türsel statüsünü (roman, öykü, şiir, vb.) belirler ve okurun “beklenti ufku”nu yönlendirir.

5.Yorumsal üst-metin: Bir metin ile bu metni yorumlayan metin arasındaki eleştirel ilişki.”**** (Aktulum, 2007: 81, 89 ve Rifat, 2004: 42, 44)

“*Mağara Arkadaşları* öyküsünde Genette'in belirlediği Ana-Metinsellik ilişkisi vardır. Bir B metnini (yani *Mağara Arkadaşları* öyküsünü) daha önce gerçekleşmiş bir A metnine (yani İlahi metinlere-İncil ve Kur'an'a) bağlar. Yani bir B metni (*Mağara Arkadaşları* öyküsü) daha önce gerçekleşmiş bir A metnini (İlahi metinleri) konu ya da anlatış biçimi açısından dönüştürüyor.”****

2. Mağara Arkadaşları Öyküsünün İçeriği

Genette'in anlatım teknikleri açısından eseri inceleyebilmemiz için öyküye bir bütün olarak bakmak ve olayları sırasıyla anlatmak gerektiği kanısındayım.

Ayyıldız Apartmanı, elli iki yıl önce yedi kardeşin en büyüğü olan Trabzonlu bir müteahhit tarafından yaptırılmıştır. Savaş dönemi sebebiyle inşası yedi yılda zar zor tamamlanan bu apartman savaş bitene kadar boş kalmış ve savaştan sonra yedi dairesinden beşi savaş zenginleri tarafından satın alınmış; iki dairesine de konaklarını elden çıkarmak zorunda kalan eski İstanbullu aileler taşınmıştır. Savaş zenginleri, eski İstanbullular'ın yok pahasına satmak zorunda kaldıkları konaklara yerleşince Ayyıldız Apartmanı'ndaki dairelerini de yabancılara, hali vakti yerinde memurlara kiraya verirler.

***Bu bölüm Kubilay Aktulum'un *Metinlerarası İlişkiler* ve Mehmet Rifat'ın *Eleştirel Bakış Açılı* adlı kitaplarından kısaltılarak ve değiştirilerek kullanıldı.

**** Bu türev ilişkisi Kubilay Aktulum'un *Metinlerarası İlişkiler* adlı kitaptan alıntılandı ve öyküye uyarlandı. Bk: s.112-113

Ancak bulunduğu çevrede hızla çoğalan oto yedek parçası dükkânları, bir takım karanlık adamlar onun gözden düşmesine sebep olur ve sonunda apartman, yeni peydahlanan şık semtlere yenik düşer.

Yedi tepeli şehrin tepelerinden biri üzerine kurulan bu apartman yedi kattan oluşmaktadır. Birinci katında bir zamanlar yakışıklı bir futbolcu oturmuş, onun sayesinde Ayyıldız Apartmanı'nın gazetelerde boy boy fotoğrafları çıkmıştır. Şimdi ise bu daireye kapı önüne yanaşan bir kamyonetten inen kılıksız adamlar girip çıkmakta ve burayı adi sünger yataklarla doldurmaktadırlar.

İkinci katta hafifmeşrep bir kız oturmaktadır. Hem dairenin sahibinin hem de oğlunun sevgilisi olan bu kız Anadolu'dan İstanbul'a hukuk öğrenimi için gelmiş; ancak fakülteyi bırakalı iki yıl olmuştur.

Üçüncü katta Bezmin Hanım'ın, üstü beyaz çarşaflarla örtülü mobilyaları durmakta, bu nedenle ev bir morgu andırmaktadır.

Dördüncü kat daha vahim durumdadır. Burada bir zamanlar bir Rum terzi oturmaktaydı. Bir sabah evden çıkmış ve bir daha geri dönmemiştir. Daire muhtemelen devlet hazinesine kalmıştır; ama belki de hazinenin bile bundan haberi yoktur.

Beşinci katta Bunak İhtiyar yaşamaktadır. Ayyıldız Apartmanı bu sakinini hiç sevememiştir. Bunak İhtiyar, umursamaz, pis ve kavgacıdır.

Ayyıldız Apartmanı altıncı katına ne zaman baksın ağlamaklı olur. Daire boş olduğu halde yağlı boyası yenilenmiş, muslukları paslanmasın diye sarılmıştır. Bu daire Anadolu'da görevli olan bir binbaşının emekli olunca yerleşmek umuduyla düzenli bakımını yaptırdığı, Ayyıldız Apartmanı'nın arzu ettiği görkemden hiçbir iz taşımayan sıradan bir dairedir.

Yedinci katta Ayyaş Yazar oturmaktadır. Bu daire gerçekleştiremediği sanatçılığının eşyalara yansıdığı dağınık bir dairedir.

Bodrum katında ise Ayyıldız Apartmanı'nın dahi görmezden geldiği kapıcı Rüstem Efendi oturmaktadır. Gözlerini bir sağır, kulaklarını bir kör gibi eğitmiş, ağzını gerekmedikçe açmamayı; ancak biteni kaçırmadan izlemeyi öğrenmiş olan Rüstem Efendi'nin dairesi bakımsız ve pislik içindedir.

Günün birinde Ayyaş Yazar, "Yedi Uyuyanlar" hikâyesinden yola çıkarak kendi hikâyesini yazmaya başlar. Hikâyesinde toplumun aydın kesiminden yedi kişi ve "Yedi Uyuyanlar"daki Kıtırmir'i temsil etmek üzere sıradan bir insan, dünyanın çürümüşlüğünden kaçarak uykuya dalacak ve yüzyıllar sonra uyandıklarında çökmüş olan uygarlığı yeniden dirilteceklerdir. Ayyaş Yazar daha sonra da yediyle ilgili yedi hikâyeden oluşacak "Yedileme!" adında bir kitap yazmayı düşünür. Ayyıldız Apartmanı, Ayyaş Yazar'ın "Yedi Uyuyanlar" hikâyesindeki mistik tarafı ve sosyo-kültürel göndermeleri etkileyici bulmuştur. Kendisi için de benzer durum söz konusudur. İlk yapıldığı tarih ile bugün arasında büyük bir düşüş vardır ve bu düşüşü açıklayamıyor oluşu, onu yedi sayısının kutsallığı inancına adım adım götürmeye başlamıştır.

Ayyıldız Apartmanı, çeşitli vesilelerle karşısına çıkan yedi sayısı ile kendisinin yedi katlı oluşu arasında tesadüfi bir bağlantı kurmuş ve içinde bulunduğu acıklı durumdan kurtulmak adına kendince bir çözüm üretmiştir. Apartman yedi katlıydı, tıpkı yeryüzü ve gökyüzü gibi. Yedi defa okunup üflenir insan. Bulduğu şehir yedi tepelidir ve o da bu tepelerden birinin üstüne kurulmuştur. Bu şehrin plaka numarasının rakamları toplandığında da sonuç yedidir. Pencerelerini ve kapılarını topladığında yedinin katlarına ulaşılmaktadır. Kendisi elli iki yıllık bir apartmandır ve yaşındaki rakamlar toplandığında yine yedi sayısı ile karşılaşmaktadır. Müteahhidi yedi kardeşin en büyüğüdür ve apartman yedi yılda tamamlanmıştır. Bulduğu sokakta yedi apartman vardır. Bodrum kat sayılmazsa Ayyıldız Apartmanı yedi katlıdır. Sayılmamalıdır zaten; çünkü bodrum kat, "Yedi Uyuyanlar"la birlikte uykuya dalan köpek Kıtırmir'dir. İnsan değildir; ama onlarla birlikte uyumuştur. Apartman tüm bu işaretleri bir araya getirdiğinde artık harekete geçmesi gerektiğini anlar. "Yedi Uyuyanlar" gibi sakinleriyle birlikte bir uykuya dalmalıdır. Belediyeciler gelip onu param parça etmesinden önce kendi sonunu kendi getirmelidir. Ancak bunu tek başına yapamaz. Bilinçsiz bir elin yardımıyla amaçladığı sona ulaşabilecektir. Bu el apartmanda yaşayanlardan biri olmalıdır ve buna uygun tek kişi ise kapıcı Rüstem Efendi'dir, yani Kıtırmir. Ayyıldız Apartmanı o sırada uykuda olan Rüstem Efendi'ye yoğunlaşır. Ama bir anda aklına apartman sakinleri gelir. Apartmanın üç sakini böyle bir sonu hak etmemektedir. Apartmanın derin uykuya dalmadan önce onların dışarı çıkmasını bekleyecektir. Kıtırmir de kendisiyle birlikte uykuya dalacaktır. Bunak İhtiyar ve hafifmeşrep genç kız evlerinden her zamanki saatlerinde çıkıp gitmişler; ancak Ayyaş Yazar'ın o gün evinden çıkmayacağı tutmuştur. Rüstem Efendi'nin heyecanı artmaktadır. Ayyaş Yazar'ın çalışma masasının yanındaki pencere hafif aralıktır ve masanın üstünde tamamlamak üzere olduğu son hikâyesi durmaktadır. Onu dairesinden dışarı çıkarmanın yolunu bulan Ayyıldız Apartmanı, hikâyenin yazılı olduğu kâğıtları hafif bir rüzgâr ile pencereden dışarı savurmaya başlamıştır. Ayyaş Yazar bunu fark ettiğinde neredeyse tüm sayfalar sokağa saçılmıştır. Telaşla sokağa çıkıp kâğıtlarını toplamaya uğraşırken Ayyıldız Apartmanı da Rüstem Efendi'yi kalorifer dairesine yönlendirmiş ve kazana alabildiğine kömür atma emrini vermiştir. Rüstem Efendi hiçbir şey düşünmeden kazanı kömürle doldurur. Buhar boruları zorlamaya başlar. Rüstem Efendi demir kapıyı açınca kalorifer kazanı patlar.

Ayyıldız apartmanı kendine geldiğinde sırlıdır. Beklediği sona ulaşamamış, sonsuz uykuya dalamamıştır; ama içinde tuhaf bir huzur vardır. Hafifmeşrep genç kız o gün çıktığı apartmana bir daha geri dönmez. Rüstem Efendi neden böyle bir şey yaptığını kendine sorup durur. Bunak İhtiyar hayatından memnun bir şekilde apartmanda yaşamaya devam eder. Ayyaş Yazar ise bu olaydan çok etkilenir. Adlandıramadığı bir güç ona, önce “Yedi Uyuyanlar” hikâyesini yazdırmış, sonra da bu hikâye onun hayatını kurtarmıştır. Şimdi Ayyaş Yazar bu yaşadığı olağanüstü hikâyeyi yazmaya uğraşmaktadır. Altıncı katın sahibi binbaşı, dairesini bir şantöze satmış; Bezmin Hanım’ın dairesine de üniversiteyi kazanan yeğeni yerleşmiştir. Hazine kendine kalan daireden haberdar olmuş ve daireyi açık artırmayla satmıştır. Yangından üç ay sonra Ayyıldız Apartmanı’nın çok sevdiği yedi sakini olmuştur. Ama artık yedi sayısı hiçbir şey ifade etmemektedir.

3. Gerard Genette’in Anlatım Tekniğine göre Öykünün Durumu:

3.1.Öykünün Evreleri

Her anlatı, **Genette’e göre** beş evre içerir:

- a) Başlangıç Durumu: Anlatıdaki karakterlerin, zamanın ve mekânın sunulduğu; henüz bozulmadığı andır.
- b) Dönüştürücü Öge: Düzenin ani bir olay karşısında bozulmaya başlamasıdır.
- c) Eylemler Dizisi: Düzenin bozulmasıyla birlikte başlayan olay ya da olaylar dizisidir.
- d) Dengeleyici Öge: Olaylar dizisini sonlandıran ve dengeyi sağlayan bir başka olayın gerçekleşmesidir.
- e) Bitiş Durumu: Anlatıda başlangıç durumuna geri dönüldüğü ya da yeni bir başlangıcın ortaya çıktığı andır.

Mağara Arkadaşları, anlatı evreleri açısından incelendiği zaman birinci evrede, apartmanın kederli ve ümitsiz durumundan kurtulmak için bir bekleyiş halinde olduğu görülür. Ayyıldız Apartmanı ve buranın sakinleri okura sunulurken apartmanın yedi sayısına takmasının sebepleri- apartmanın bakış açısıyla - ortaya konmaktadır.

Apartment sakinlerinden Ayyaş Yazar, “Yedi Uyuyanlar” efsanesini öyküleştirmeye başladığı sırada Ayyıldız Apartmanı da yedi sayısının batıl inanışlar doğrultusundaki ilahi önemini fark etmiştir. İçinde bulunduğu çaresizlikten yedi sayısının gücü sayesinde kurtulacağına kanaat getiren apartman, efsanede olduğu gibi derin bir uykuya dalmak için gereken şeyi yapmaya karar verir. İşte bu düşünce, anlatıda ikinci evrenin; yani dönüştürücü ögenin ortaya çıkmasına sebep olur.

Apartment kendini yok etme kararı almasıyla anlatının başlangıçtaki düzeni, yerini bir olaylar dizisine bırakır. Apartment, dairelerinde oturan sakinlerini gözlemlemeye başlar; çünkü kendisi için hazırladığı sonu ancak yardımcı bir el sayesinde gerçekleştirebilecektir. Bu iş için en uygun olan sakin; şimdiye dek hiç dikkate almadığı, bodrum katta oturan Rüstem Efendi’dir. Apartment Rüstem Efendi’nin yardımıyla tıpkı “Yedi Uyuyanlar” gibi derin ve uzun bir uykuya dalarak acılarından kurtulacaktır. Tüm hücrelerini Rüstem Efendi’nin dairesinde yoğunlaştırarak borulardan sesler çıkarmaya başlayan apartman, uykuda olan Rüstem Efendi’nin içindeki maddi ve manevi boşluğa seslenir. Amacı, onu bir çeşit hipnoz ile kendi etkisi altına alarak istediklerini yaptırmaktır. Sonunda başarır ve Rüstem Efendi bu hipnoz etkisiyle apartmanın dediklerini yapmaya koyulur; kalorifer dairesine inip kazana alabildiğince kömür atmaya başlar. Bu sırada apartman, o gün evde bulunan Ayyaş Yazar dışarı çıksın diye, pencere kenarına yerleştirdiği hikâyenin sayfalarını dışarı savurur. Apartment içindeki hiçbir sakin -Rüstem Efendi hariç - sonsuz uykuya dalmayı hak etmemektedir. Rüstem Efendi kazanı kömürle doldururken apartman da Ayyaş Yazar’ı dışarı çıkarıp kapılarını kapatır. Anlatı, tam bu noktaya kadar eylemler dizisi evresindedir. Bundan sonra Rüstem Efendi’nin aşırı ısı yaratıp kalorifer kazanını patlatması olayı, anlatı evrelerinin dördüncüsüne; yani dönüştürücü öge evresine tekabül eder. Bu dönüştürücü eylem sayesinde olaylar dizisi sonlanır ve anlatıda dengeyi sağlayan başka duruma geçilir.

Patlama sonrasında yıkılmayan apartmanın birkaç ay içinde yeni ve sevdiği sakinlerine kavuşması durumu, anlatının son evresi, yani bitiş durumudur. Öyküde bu andan itibaren yeni bir başlangıç durumuna geçilerek tüm anlatı evreleri gerçekleştirilmiş olur.

3.2. Öykü Düzeni ve Anlatıcı

Kurmaca, yazarın isteğine göre, değişik anlatım teknikleri kullanılarak düzenlenebilir. Yazar istediği veya aradığı etkilere göre; ilgi çekebilmek, öykülerini daha inandırıcı kılabilmek ya da gerçeküstü bir atmosfer yaratabilmek için kurmaca sırası ve öyküleme sırasını düzenler.

Kurmaca sırası ya da öykü zamanı anlatının geçtiği zamandır; yıllar, günler, saatler, dakikalar ile ölçülür. Öyküleme zamanı ise öykünün anlatılması için belirlenen zamandır; paragraflar, sayfalar ile ölçülür.

Mağara Arkadaşları adlı öyküde geriye dönüşlere rastlanır. Örneğin, öyküde Ayyıldız Apartmanı’nın eski sakinlerinden Bezmin Hanım anlatılırken; bir anda onun apartmanı terk etme sebebi anlatılmaya başlanır. Böylece geçmişe doğru bir sıçrama yapılmış olur.

Mağara Arkadaşları öyküsü anlatıcı açısından incelendiği zaman, anlatıcı rolündeki kurmaca kişinin gerçek bir kişi olan yazarla birbirine karıştığı görülür. Öykünün anlatıcısı üçüncü tekil şahıs anlatıcıdır. Anlatı içindeki her karakterin her olayın ve durumun iç yüzünü görebilme yetisine sahip bu anlatıcının ne zaman gerçek yazarı, ne zaman kurmaca yazarı temsil ettiği belirsizdir.

4. *Mağara Arkadaşları* Öyküsündeki Metinlerarası İlişkiler

Gérard Genette, bir yapıtla ondan öncekiler ve sonrakiler arasında kurulan ilişkilerin okur tarafından algılanmasına *metinlerarası ilişkiler***** adını verir. Bu kavram, kimi metinlerin bağımsız veya tek başına olmadığı düşüncesinden doğar. Bazı metinlerin, kendisinden önceki başka metinlerle yakınlık ya da benzerlikleri bulunabilir. Diğer bir deyişle, bazı metinler açık ya da kapalı bir biçimde başka metinlere göndermelerde bulunurlar.

Genette, *Palimpsestes* (1982) adlı yapıtında metinler arasındaki ilişkileri tanımlarken *önceki-metin* ve *sonraki-metin* kavramlarını kullanır. *Önceki-metin*, alıntılanan, aktarılan ya da kendisine gönderme yapılan ilk metindir. *Sonraki-metin* ise, önceki-metinleri değişik biçimlerde kullanarak oluşturulan ikincil metinlere denir.

Metinlerarası ilişkiler değişik biçimlerde olabilir. Önceki metinlerle ilişkiler, alıntılar, aktarmalar, yansımalar ya da göndermeler aracılığıyla kurulabilir.

Mağara Arkadaşları adlı öyküde metinlerarası ilişkiler, katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu öykünün adından anlaşılacağı üzere gönderme yaptığı metin, “Yedi Uyuyanlar” olarak da bilinen “Mağara Arkadaşları (Ashâbü'l-Kehf)” kıssasıdır. Bu kavram hem İncil’de hem de Kur’an-ı Kerim’de yer almaktadır. Yazar, bu metne açık göndermelerde bulunur:

Mağara Arkadaşları öyküsündeki metinlerarası ilişkiler şematize edilecek olursa, öyküde katmanlı yapı şu şekilde gösterilebilir:

İNCİL	: YEDİ UYUYANLAR	ÖNCEKİ METİN
KUR’AN-I KERİM	: ASHÂBÜ’L-KEHF	SONRAKİ METİN I
AYFER TUNÇ	: MAĞARA ARKADAŞLARI	SONRAKİ METİN II
AYYAŞ YAZAR	: YEDİ UYURLAR	SONRAKİ METİN III

“Bu metinde gönderme yapılan önceki-metin, İncil’de yer alan Yedi Uyuyanlar’dır. Aynı kavram Kur’an-ı Kerim’de “Ashâbü'l-Kehf” adıyla geçmektedir; ancak aralarında farklılıklar vardır: 1. ‘Önceki’, ‘sonraki’ metin meselesi, insanların yazdığı metinlerde söz konusudur. 2. Kur’an-ı Kerim tarihi açıdan sonra inmiş olsa da, daha önceki kutsal metinlerin tahrif edilen veya eksik olan yerlerini tashih ettiği için, onlardan öncelikli ve asıl metindir. Kutsal metinler vahye dayanır. Tek kişinin kitabıdır. Allah’ın sözleridir. 3. Buradaki ‘önceki’, ‘öncelikli’ meselesi; Hz. Muhammed’in, en son Peygamber olarak gönderilmesine rağmen bütün peygamberlerden önceki Nebi olarak takdim edilmesi meselesine benzer (İlk olarak o’nun nuru, o’nun akli yaratılmıştır. Yaratılıştaki ‘önceki’ ve zaman olarak zuhur edişte ‘sonraki’ o’dur). Dolayısıyla İncil’le Kur’an arasında bu bağlamda ‘önceki’lik ‘sonraki’lik sorunu da, metinlerarasılık da söz konusu değildir. Ancak, ‘sonraki’ metinler ondan ‘kaynak’ olarak yararlanmış ve yeni bağlamlar üretmeyi denemişlerdir.” (Akay, 2008).

Mağara Arkadaşları’ndaki Ayyaş Yazar’ın kaleme aldığı “Yedi Uyurlar” öyküsü de, bu şekilde ve bu bağlamda, İncil ve Kur’an’dan yola çıkılarak oluşturulmuş bir (‘sonraki’) metindir. Ancak *Mağara Arkadaşları* öyküsünün bizzat kendisi de bu kıssaya gönderme yapan sonraki-metinlerden biridir; çünkü öykünün adı, kıssanın adıyla aynıdır. Ayrıca bu kıssa, Ayfer Tunç tarafından öykü içinde bir kurgu ögesi olarak kullanılmıştır.

Bu durumda, İncil’de bulunan “Yedi Uyuyanlar” kavramı, öncelikle Kur’an’dan alıntılanmış; daha sonra sırasıyla Ayfer Tunç’un *Mağara Arkadaşları* adlı eserinde ve bu eser içindeki kurmaca karakter Ayyaş Yazar’ın “Yedi Uyurlar” adlı öyküsünde kendisine göndermeler yapılmış bir önceki-metindir.

Görüldüğü gibi metinler, tarih içinde sürekli bir dolaşım halindedirler. Bu sebeple Gerard Genette de, metinlerarası ilişkileri, metinlerin bu sürekli dolaşımına verilen adlardan biri olarak tanımlar.

Mağara Arkadaşları adlı öykü iç içe geçmiş dört öyküden kurulmuş katmanlı bir anlatıdır. Her çerçeve öykü, bir sonraki öyküyü içerir; sonuncu öykü ise en dıştaki ana metne, yani *Mağara Arkadaşları* öyküsüne gönderme yapar. Çünkü anlatıcı-yazar da tıpkı kurmaca karakter Ayyaş Yazar gibi Ayyıldız Apartmanı’nın mucizevi öyküsünü anlatmaktadır. Böylece öykünün en içteki anlatı çerçevesi, en dıştaki çerçevesi ile örtüşmektedir.

Sonuç

Gerard Genette’in anlatım tekniklerinden yararlanarak Ayfer Tunç’un *Mağara Arkadaşları* öyküsünü değerlendirdiğimiz bu çalışmada sonuç yerine şunlar söylenebilir.

**** Bu bölümde kullanılan bilgiler Kubilay Aktulum’un *Metinlerarası İlişkiler* adlı kitabından alıntılanmış ve öyküye uyarlanmıştır. Bk: s.81-82

Yazar öykünün sonunda kendi kimliğine eşdeğer birine Ayyaş Yazar'a aynı öyküyü tekrar yazdırır. Ayfer Tunç'un yerini Ayyaş Yazar alır. Yani, ilk başlarda Ayyıldız Apartmanı'nın gerçekliğini mekân bağlamında anlatan yazar, sonunda bu gerçeğin zıddını ortaya koyarak öykünün bütünü, öykü içindeki bir karaktere yeniden yazdırır.

Ayyıldız Apartmanı kaybettiği ihtişamını geri kazanmak için kendini yok etme kararı alır. Rüstem Efendi sayesinde tıpkı "Yedi Uyuyanlar" gibi derin bir uykuya dalarak acılarından kurtulmak ister. Yani, kendini yok ederek yeniden yaşama dönebileceğini düşünür. Ölümünü gerçekleştirerek ölümsüzlüğe ulaşacağını zanneden Ayyıldız Apartmanı, denilebilir ki, günümüzde kendi varlığını yadsıdığı ölçüde kendi olabileceğini düşünen şey ya da şeylerin bir sembolü yerine geçer.

KAYNAKÇA

- AKTULUM, Kubilay (2007). *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınları.
- AKAY, Hasan (2008). *Metinlerarası İlişkiler-Ders Notları*, Sakarya Üniversitesi: Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- GENETTE, Gerard (1982). *Palimpsestes, la littérature au second degré*, Paris: Seuil, aktaran Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınları.
- KRİSTEVA, Julia (1969). *Semiotike, recherches pour une sémantique*, Paris: Seuil, aktaran Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınları.
- RİFAT, Mehmet (2004). *Eleştirel Bakış Açıları*, İstanbul: Dünya Kitapları.
- TUNÇ, Ayfer (1996). *Mağara Arkadaşları*, İstanbul: YKY.